

УДК 002.2(477):[061.1:015][477-25]"2015" (048.83)

*Олена Ключніченко,
старший науковий співробітник
відділу наукової
підготовки державних
бібліографічних покажчиків
Книжкової палати України*

*Лідія Очеретяна,
науковий співробітник
відділу наукової
підготовки державних
бібліографічних покажчиків
Книжкової палати України*

Книги України в дзеркалі державної бібліографії: аналітичний огляд (за матеріалами бази даних державної бібліографії "Літопис книг" за 2015 р.)

У статті наведено результати дослідження бази даних "Літопис книг" за 2015 р. із застосуванням наукометричного та бібліометричного методів аналізу.

Ключові слова: база даних, бібліографічна інформація, бібліометричний аналіз, дослідження, книги, брошури, неперіодичні видання.

Мета дослідження: виявлення тематичної спрямованості книговидавництва в Україні відповідно до галузей наук.

Метод дослідження: наукометричний і бібліометричний аналіз бази даних бібліографічної інформації.

Об'єкт дослідження: база даних (БД) державної бібліографії "Літопис книг" за 2015 р.

Випуск державного бібліографічного видання "Літопис книг" здійснюється двічі на місяць на основі аналітико-синтетичного опрацювання обов'язкового примірника видань, який надходить в Книжкову палату України відповідно до Закону України "Про обов'язковий примірник документів" [10].

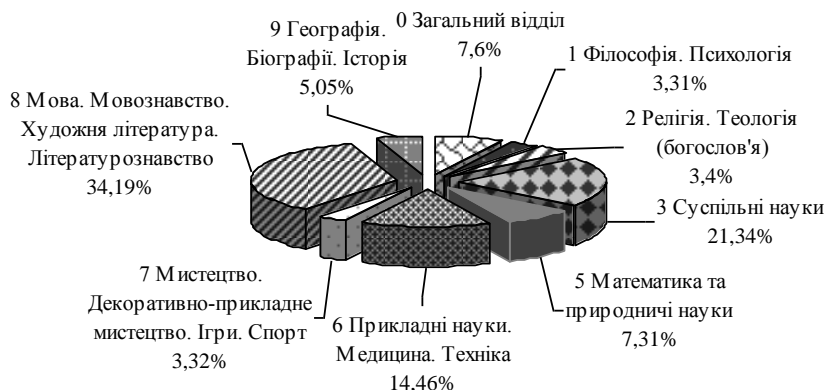
Принципи відбору книг та брошур, їхнього аналітико-синтетичного опрацювання та систематизації і подальшого відображення у державному бібліографічному покажчику "Літопис книг" здійснювалися на підставі чинних національних стандартів, робочих інструкцій та методичних рекомендацій, розроблених Книжковою палатою України [1—7; 12—14; 21].

Застосування бібліометричних методів дослідження до бібліографічних записів БД "Літопис книг" уможливило здійснення аналізу річного обсягу потоку книг та

брошур за багатьма параметрами. Так, у діагр. 1—11, наведено результати бібліометричного аналізу.

У діагр. 1 наведено тематичний розподіл записів на книги та брошури за класами Універсальної десятикової класифікації (УДК) у відсотках від загальної кількості записів (16 187):

- 0 Загальний відділ — 7,6%, або 1231 запис;
- 1 Філософія. Психологія — 3,31%, або 535 записів;
- 2 Релігія. Теологія (богослов'я) — 3,4%, або 551 запис;
- 3 Суспільні науки — 21,34%, або 3455 записів — посідає друге місце за кількістю опрацьованих видань;
- 5 Математика та природничі науки — 7,31%, або 1184 записи;
- 6 Прикладні науки. Медицина. Техніка — 14,46%, або 2340 записів — на третьому місці за кількісним розподілом;
- 7 Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт — 3,32%, або 538 записів;
- 8 Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство — 34,19%, або 5535 записів — на першому місці за кількістю опрацьованих видань;
- 9 Географія. Біографії. Історія — 5,05%, або 818 записів.

Діагр. 1. Розподіл книг та брошур за класами УДК

Результати бібліометричного аналізу бібліографічної інформації про книги та брошури у межах класів УДК наведено у діагр. 2—10 (відсотковий розподіл).

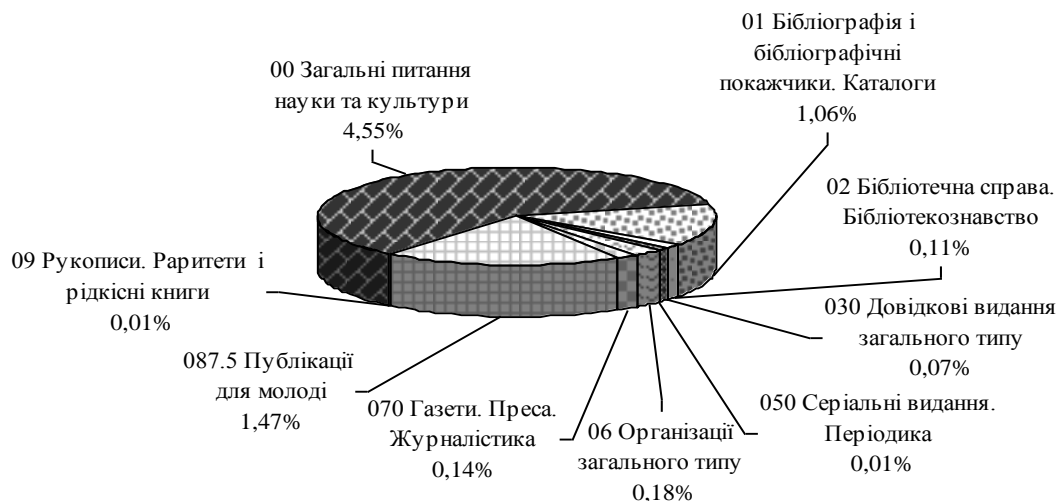
До класу 0 Загальний відділ увійшли записи з питань організації наукової роботи, науково-технічної інформації,

інформаційних технологій, писемності, бібліографії й бібліотечної справи, журналістики тощо. Ці питання, з точки зору організації справи, не є специфічними для окремих галузей знань, а лише допоміжними [15]. У діагр. 2 наведено розподіл бібліографічних записів за розділами цього класу.

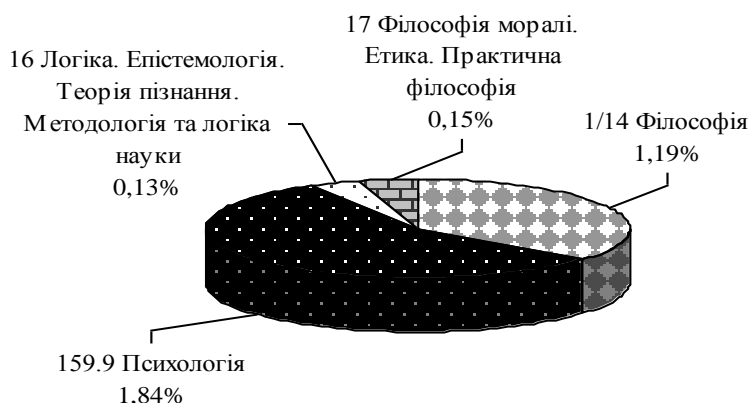
Найбільшу частку видань зосереджено у розділі 00 *Загальні питання науки та культури* (4,55%, або 736 назв), у підрозділі 087.5 *Публікації для молоді* (1,47%, або 238 записів), у розділі 01 *Бібліографія і бібліографічні покажчики. Каталоги* (1,06%, або 172 записи, або 1,06%). Менше 1% зафіксовано у таких розділах: 06 *Організації загального типу* (0,18%, або 29 записів), 070 *Газета. Преса. Журналістика* (0,14%, або 23 записи), 02 *Бібліотечна справа. Бібліотекознавство* (0,11%, або 17 записів), 030 *Довідкові видання загального типу* (0,07%, або 12 записів). Найменшою кількістю записів представлено розділи 050 *Серіальні видання. Періодика* та 09 *Рукописи. Раритети і рідкісні книги* (0,01%, або 1 запис).

До класу 1 *Філософія. Психологія* увійшли публікації з історії філософії, сутності предмета, методів, категорій

філософії, філософських систем і концепцій (ідеалізму, матеріалізму, соціалістичних учень, утопічного соціалізму, марксизму). У ньому скомпоновано літературу з питань загальної психології, психології окремих видів діяльності, віку та статі, парапсихології, гіпнозизму, навіювання, психотехніки, а також з питань окультизму (алхімії, магії, астрології, гороскопів, спиритизму тощо) [15]. За кількістю записів у класі 1 *Філософія. Психологія* (діагр. 3) лідирують видання розділів 159.9 *Психологія* (1,84%, або 298 записів), 1/14 *Філософія* (1,19%, або 192 записи). Найменшою кількістю записів представлено розділи 17 *Філософія моралі. Етика. Практична філософія* (0,15%, або 24 записи), 16 *Логіка. Епістемологія. Теорія пізнання. Методологія та логіка науки* (0,13%, або 21 запис).

Діагр. 2. Розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 0 Загальний відділ

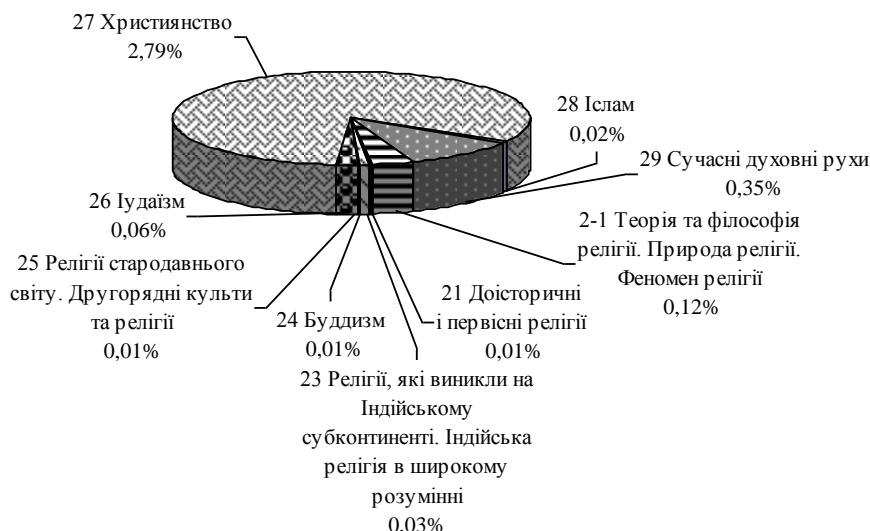
Діагр. 3. Розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 1 Філософія. Психологія

Клас 2 *Релігія. Теологія* містить матеріали з питань теології, філософії, природи релігії, релігійної практики окремих релігій та релігійних систем від доісторичних до сучасних [15]. Результати аналізу розподілу книг та брошур цієї тематики відображено у діагр. 4. У класі 2 *Релігія. Теологія* (богослов'я) найбільшу кількість видань зафіксовано з питань християнства (2,79%, або 452 назви), із сучасних духовних рухів (0,35%, або 58 назв), з теорії та філософії релігії (0,12%, або 20 записів), іудаїзму (0,06%, або 10 записів); найменше — з питань індійських релігій (0,03%, або 5 записів), ісламу (0,02%, або 3 записи), доісторичних і первісних релігій, релігій стародавнього світу, буддизму — по 0,01%, або 1 запису.

У класі 3 *Суспільні науки* згруповано матеріали щодо теорії та методології суспільних наук, статистики, демо-

графії, соціології, політики, економіки, права, державного адміністративного управління, військової справи, соціальної допомоги та страхування, освіти та етнографії тощо [15], результати аналізу розподілу видань наведено у діагр. 5.

Клас 3 *Суспільні науки* є одним із найбільших за обсягом — 3455 записів, значну частину яких становлять видання з питань права та юриспруденції (5,83%, або 943 записи), освіти, навчання та виховання (5,79%, або 938 записів), а також економіки (5,72%, або 926 записів). Меншою кількістю представлено видання з питань державного управління (1,23%, або 199 записів), політики (0,86%, або 140 записів), демографії (0,85%, або 137 записів), етнографії та фольклору (0,57%, або 93 записи), із соціального забезпечення (0,37%, або 60 записів) та соціографії (0,12% або 19 записів).

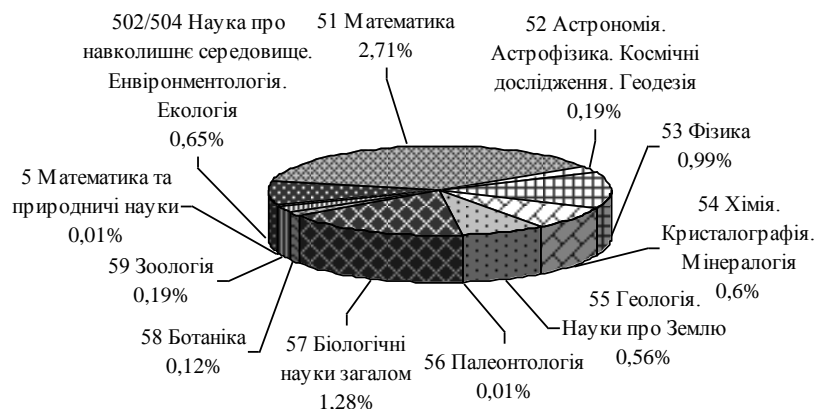
Діагр. 4. Розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 2 Релігія. Теологія (богослов'я)

Діагр. 5. Розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 3 Суспільні науки

У класі 5 Математика та природничі науки відображено публікації про наукові галузі, об'єктом дослідження яких є природа, з метою подальшого практичного використання результатів цих досліджень. Висвітлено питання теоретичного характеру, дослідження загальних законів фізики, хімії, біології тощо [16—19]. У діагр. 6 наведено результати аналізу розподілу книг та брошур за розділами УДК зазначеного класу, в якому переважають видання з

питань математики (2,71%, або 439 записів), біологічних наук (1,28%, або 207 записів), фізики (0,99%, або 160 записів), екології (0,65%, або 106 записів), хімії (0,6%, або 98 записів), геології (0,56%, або 91 запис). Незначною кількістю представлено книги з питань астрономії та зоології (по 0,19%, або 31 запису), ботаніки (0,12%, або 19 записів). Найменший відсоток становлять видання з природничих наук та палеонтології — по 0,01%, або 1 запису.

Діагр. 6. Розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 5 Математика та природничі науки

У класі 6 *Прикладні науки. Медицина. Техніка* відображено книги та брошури з питань технології різних галузей промисловості, виробничих процесів, конструкції обладнання, роботи транспорту і транспортних засобів, сільського господарства, а також видання з практичного використання загальних законів фізики, хімії, біології, для отримання необхідних для життя людини матеріалів й продуктів, використання природних багатств тощо [16—19]. За кількістю записів у класі 6 *Прикладні науки. Медицина. Техніка* (діагр. 7) переважають видання розділів: 61 *Медичні науки* (4,3%, або 696 записів), 62 *Машинобудування. Техніка загалом* (3,38%, або 547 записів), 65 *Організація та управління підприємствами зв'язку, транспорту, торгівлі, поліграфії. Бухгалтерська справа, рахівництво. Зв'язок з громадськістю* (2,11%, або 341 запис), 63 *Сільське господарство. Лісове господарство. Мисливство. Рибне господарство* (1,79%, або 290 записів), 64 *Домоведення. Домашнє господарство. Комунальне господарство. Служба побуту* (1,58%, або 255 записів). Менша кількість видань припадає на розділи 66 *Хімічна технологія. Хімічна промисловість і споріднені галузі* (0,63%, або 102 записи), 67/68 *Різні галузі промисловості та ремесла. Легка промисловість загалом* (0,44%, або 72 записи), 69 *Будівельна*

промисловість. Будівельні матеріали. Будівельно-монтажні роботи (0,18%, або 29 записів), 60 *Біотехнологія* (0,05%, або 8 записів).

У класі 7 *Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт* згруповано книги та брошури з архітектури, проектування споруд у поєднанні їхнього внутрішнього вмісту та призначення з мистецтвом зовнішнього оформлення, образотворчого мистецтва, музики, спорту тощо [20].

У діагр. 8 наведено результати аналізу тематичного розподілу класу 7 *Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт* за розділами: 73/76 *Образотворче мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво* (1,37%, або 221 запис), 79 *Видовищні види мистецтва. Розваги. Ігри. Спорт* (1,04%, або 169 записів), 78 *Музика. Музичні інструменти* (0,36%, або 59 записів). Незначною кількістю записів представлено розділи 7.01/.09 *Теорія та філософія мистецтва, методи, періоди, стилі, способи представлення зображення* (0,22%, або 35 записів), 72 *Архітектура* (0,2%, або 32 записи), 71 *Планування у межах адміністративно-територіальних одиниць* (0,12%, або 20 записів); найменше — у розділі 77 *Фотографія, техніка кінематографії та подібні процеси* (0,01%, або 2 записи).

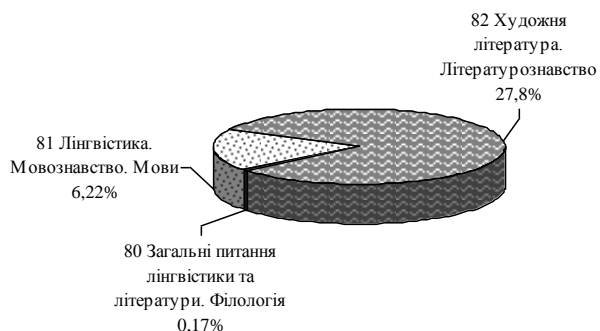

Діагр. 7. Розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 6 *Прикладні науки. Медицина. Техніка*

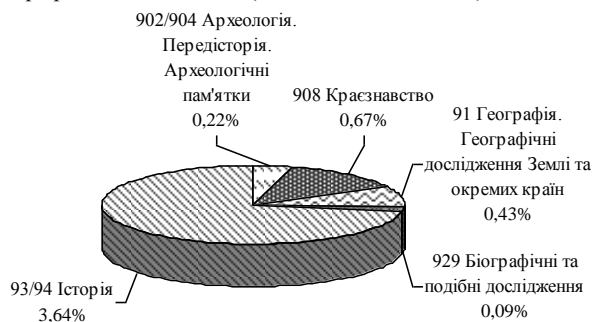
Діагр. 8. Розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 7 *Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт*

У ході аналізу з'ясовано, що найбільше записів — 5535 — припадає на клас 8 *Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство* (діагр. 9). У розділі 82 *Художня література. Літературознавство* зафіксовано 27,8%, або 4501 запис, з них більшість — це літературно-художні видання (25,95%, або 4200 записів), а також видання з питань літературознавства (1,85%, або 301 запис). У розділі 81 *Лінгвістика. Мовознавство. Мови* — 6,22%, або 1007 записів, а найменшою кількістю представлено видання із загальних питань лінгвістики та філології (0,17%, або 27 записів).

Діагр. 9. Розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 8 *Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство*

Матеріали з питань археології, географічних, історичних наук тощо подано у класі 9 *Географія. Біографії. Історія* [20]. Результати розподілу цього класу відображено у діагр. 10. До нього ввійшло 818 бібліографічних записів на книги та брошури, серед яких переважну кількість становлять видання з історії (3,64%, або 590 записів), а з них найбільший відсоток (2,79%, або 452 записи) припадає на книги з історії України. Менше видань з питань краєзнавства (0,67%, або 109 записів), географії та географічних досліджень (0,43%, або 70 записів), археології (0,22%, або 35 записів) та біографічних досліджень (0,09%, або 14 записів).

Діагр. 10. Розподіл книг та брошур за розділами УДК класу 9 *Географія. Біографії. Історія*

На підставі бібліометричного аналізу кількісних показників видань, опрацьованих в електронній БД "Літопис книг" 2015 р. за розділами УДК, проведено порівняльний аналіз (діагр. 11).

Зокрема, найбільшу кількість книг та брошур зафіксовано у розділі 82 *Художня література. Літературознавство* (27,8%, або 4501 запис). Друге місце посідає розділ 34 *Право. Юриспруденція* (5,83%, або 943 записи), третє — розділ 37 *Освіта. Виховання. Навчання. Дозвілля* (5,79%, або 938 записів), четверте — розділ 33 *Економіка. Економічні науки* (5,72%, або 926 записів), п'яте — розділ 00 *Загальні питання науки та культури* (4,55%, або 736 записів). Ці п'ять розділів становлять майже половину всіх записів у "Літописі книг", що у відсотковому співвідношенні відповідає 49,7%, або 8044 записам. Усі інші розділи разом налічують понад половину всіх записів БД — 50,3%, або 8143 записи.

Діагр. 11. Відсотковий розподіл книг та брошур за розділами УДК

Висновки. Результати бібліометричного аналізу книжкових видань дали можливість визначити, що понад чверть усіх записів БД "Літопис книг" за 2015 р. зафіксовано у класі 8 *Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство*, а саме: у розділі 82 *Художня література. Літературознавство* — 27,8%, в якому частка художніх творів становить 4501 запис, видань з питань літературознавства — 1,85%, або 301 запис; розділі 81 *Лінгвістика. Мовознавство. Мови* — 6,22%, або 1007 записів.

У загальній кількості книг та брошур друге місце посідає клас 3 *Суспільні науки* (21,34%, або 3455 записів), з яких значна частина видань із питань права та юриспруденції (5,83%, або 943 записи), освіти, навчання та виховання (5,79%, або 938 записи), а також з економіки (5,72%, або 926 записів).

Третє місце за загальною кількістю записів у БД на книги та брошури належить класу 6 *Прикладні науки. Медицина. Техніка* (14,46%, або 2340 записів). У цьому класі найбільш розширений розділ 61 *Медицинські науки* (4,3%, або 696 записів).

Значне місце посіли видання класу 0 *Загальний відділ, розділу 00 Загальні питання науки та культури* (4,55%, або 736 назв), що відповідає вимогам закону України "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки" [11].

Дослідивши особливості наповнення бази даних "Літопису книг", можемо констатувати зміни в сучасному українському книговидавництві: частково зменшився обсяг популярної літератури для дітей та юнацтва, а тематика українських видавництва орієнтована на підготовку і випуск навчально-методичної літератури, словників, довідників, посібників з тестовими завданнями, видань з економічних питань та юриспруденції. Окрім цього, спостерігається тенденція скорочення випуску наукових фахових видань.

Список використаної літератури

1. *Бібліографіческая запись*. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила : ГОСТ 7.12—93. — [Взамен ГОСТ 7.12—77 ; введ. 1995—07—01]. — Москва : Госстандарт России, 1995. — 17 с. — (Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу).
2. *Бібліографічний запис*. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1—2003, ІДТ) : ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. — [Чинний від 2006—10—11]. — Київ : Держспоживстандарт України, 2007. — III, III, 47 с., вклоч. обл. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
3. *Бібліографічний запис*. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.80—2000, ІДТ) : ДСТУ ГОСТ 7.80:2007. — [Чинний від 2008—04—01]. — Київ : Держспоживстандарт України, 2009. — III, III, 7 с., вклоч. обл. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
4. *Бібліографічний запис*. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами (ГОСТ 7.11—2004, MOD) : ДСТУ ГОСТ 7093:2009. — [Чинний від 2009—10—19]. — Київ : Держспоживстандарт України, 2009. — 82 с., вклоч. обл. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).

5. *Видання*. Основні види. Терміни та визначення: ДСТУ 3017—95. — Київ : Держстандарт України, 1995. — 45 с.
6. *Издания*. Государственные библиографические указатели. Общие требования : ГОСТ 7.61—90. — Дата введения 01.01.91. — Москва : Изд-во стандартов, 1990. — 13 с. — (Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу).
7. *Методичні рекомендації* щодо підготовки та редагування бібліографічних посібників у виданнях / [уклад.: П. М. Сенько, О. М. Устіннікова] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — Київ : Кн. палата України, 2008. — 70 с.
8. *Мураховський А.* Поточна статистика книговидавництва: перше півріччя 2014 року / Анатолій Мураховський, Світлана Буряк // Вісник Книжкової палати. — 2014. — № 7. — С. 9—14.
9. *Мураховський А.* Книговидавнича діяльність в Україні: аналітичний огляд за підсумками 2014 року / Анатолій Мураховський, Світлана Буряк // Вісник Книжкової палати. — 2015. — № 3. — С. 8—16.
10. *Про обов'язковий примірник документів* : закон України від 9 квіт. 1999 р. № 595-XIV // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 22/23. — Ст. 199.
11. *Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки* : закон України від 11 липня 2001 р. № 2623-III // Офіційний вісник України. — 2001. — № 31. — С. 54.
12. *Розташування бібліографічних записів у бібліографічних покажчиках на основі Універсальної десятикової класифікації* : таблиці класифікації / підгот. О. М. Устіннікова. — Київ : Кн. палата України, 2014. — 29 с.
13. *Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі*. Загальні вимоги та правила : ДСТУ 3582—13. — [На заміну ДСТУ 3582—97 ; введ. 2013—08—22]. — Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. — [15] с. окр. паг., вклоч. обл. — (Інформація та документація).
14. *Сенченко Н. М.* Книжкова палата України. Становлення державної бібліографії / Н. М. Сенченко. — Київ : Кн. палата України, 1999. — 114 с.
15. *Універсальна десятикова класифікація (УДК)* : Основна таблиця. 0/3 Загальний відділ. Філософія. Психологія. Релігія. Суспільні науки / [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — 2-ге вид., виправл. і допов. — Київ : Кн. палата України ім. Івана Федорова, 2008. — 383 с.
16. *Універсальна десятикова класифікація (УДК)* : Основна таблиця. 5 Математика та природничі науки. 60 Біотехнологія. 61 Медичні науки / [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — 2-ге вид., виправл. і допов. — Київ : Кн. палата України ім. Івана Федорова, 2008. — 419 с.
17. *Універсальна десятикова класифікація (УДК)* : Основна таблиця. 62 Машинобудування. Техніка в цілому / [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — 2-ге вид., виправл. і допов. — Київ : Кн. палата України ім. Івана Федорова, 2008. — 303 с.
18. *Універсальна десятикова класифікація (УДК)* : Основна таблиця. 63/65 Сільське, лісове, рибне та мисливське господарство. Комунально-побутове господарство. Організація виробництва, торгівлі, транспорту, зв'язку, поліграфії. Бухгалтерія. Реклама : [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — 2-ге вид., виправл. і допов. — Київ : Кн. палата України, 2011. — 151 с.
19. *Універсальна десятикова класифікація (УДК)* : Основна таблиця. 66/69 Хімічна технологія. Хімічна промисловість. Різні галузі промисловості та ремесла. Будівельна промисловість : [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — 2-ге вид., виправл. і допов. — Київ : Кн. палата України, 2012. — 263 с.
20. *Універсальна десятикова класифікація (УДК)* : Основна таблиця. 7/9 Мистецтво. Ігри. Спорт. Мовознавство. Художня література. Літературознавство. Географія. Історія : [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — 2-ге вид., виправл. і допов. — Київ : Кн. палата України, 2011. — 147 с.
21. *Універсальна десятикова класифікація*. Структура, правила ведення та індексування (ГОСТ 7.90—2007, MOD) : ДСТУ 6096:2009. — [Чинний від 2009—07—01]. — Київ : Держспоживстандарт України, 2009. — Ш, Ш, 21, [1] с. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).

В статті приведені результати дослідження бази даних "Літопис книг" за 2015 г. з використанням наукометричного і бібліометричного методів аналізу.

Results of researching of digital database "Book chronicle" (2015) with help of scientometrical and bibliometrical methods are described in the article.

Надійшла до редакції 12 жовтня 2016 року

УДК 655.535.28:006.65]:050

Юлія Хювенен,
старший науковий співробітник
відділу державної стандартизації
Книжкової палати України

Дотримання редакціями друкованих ЗМІ нормативних документів з видавничої справи

Проаналізовано оформлення редакціями ЗМІ періодичних і продовжуваних видань на відповідність нормативним документам.

Ключові слова: стандарти, вихідні відомості, періодичні та продовжувані видання.

Книжкова палата України, як державна наукова установа у сфері видавничої справи та інформаційної діяльності, постійно аналізує стан дотримання стандартів суб'єктами діяльності друкованих засобів масової інформації.

Відповідно до чинного законодавства України редакції періодичних і продовжуваних видань під час їхнього оформлення мають керуватися положеннями таких правових і норма-

тивних документів: закони України "Про видавничу справу", "Про авторське право і суміжні права", "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні; ДСТУ 3017:2015 "Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять", ДСТУ 4515:2006 "Інформація та документація. Міжнародна стандартна нумерація серіальних видань", ДСТУ 4861:2007 "Інформація та документація. Ви-